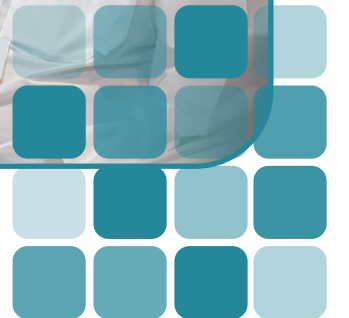

UMMAN, KUVEYT VE BAHREYN'DE DEĞİŞEN LİDERLİK KADROLARI VE İSTİKRAR ARAYIŞI

GÖKHAN ERELİ, MEHMET RAKİPOĞLU

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2020

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA
Telefon : +90 850 888 15 20 Faks: +90 312 430 39 48
Email : info@dorsam.org.tr
Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

UMMAN, KUVEYT VE BAHREYN'DE DEĞİŞEN LİDERLİK KADROLARI VE İSTİKRAR ARAYIŞI

Yazarlar Hakkında

Gökhan Erel

Gökhan Erel 1992 yılı Ankara doğumludur. 2014-2015 yılında Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünü birincilik ile bitirmiştir. Ardından 2015 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans programına başlamıştır. "Amerikan İstisnacılığının Birleşik Devletler Dış Politikası Üzerine Etkisi" başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Hâlen, Orta Doğu Teknik Üniversitesinde (ODTÜ) Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir. Aynı zamanda Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) bünyesinde, Körfez Çalışmaları Koordinatörlüğü'nde uzman olarak görev yapmaktadır. Genel ilgi alanı Körfez bölgesi ve Amerikan dış politikası olmakla beraber, özel ilgi alanı Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar dış politikasıdır. İleri düzeyde İngilizce, başlangıç düzeyinde Arapça bilmektedir.

Mehmet Rakipoğlu

1993 İstanbul doğumlu olan Mehmet Rakipoğlu Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini tamamladı. 2015-2016 akademik yılında Polonya'nın Szczecin şehrinde Erasmus programı kapsamında eğitim gördü. 2015-2017 yılları arasında Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsünde öğrenci asistanı olarak, 2017-2019 arasında aynı enstitüde YÖK 100/2000 bursiyeri olarak görev yaptı. 2017'den beri aynı enstitüde Ortadoğu Çalışmaları alanında doktora programına devam eden Rakipoğlu, 2019'dan beri Batman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. 2017 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından desteklenen bir projede araştırmacı olarak görev almıştır. Yerli ve yabancı medya ve düşünce kuruluşları için çok sayıda görüş, analiz, rapor yazmıştır. Körfez ülkelerinin dış politikaları, Türkiye'nin Körfez politikası ve siyasal İslam, Ortadoğu'da toplumsal hareketler, din-siyaset ilişkileri gibi konularda araştırmalar yapmaktadır. Rakipoğlu iyi derecede İngilizce, orta seviyede Arapça bilmektedir. Evli ve bir kız babasıdır.

Kasım 2020

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	3
Liderlik Kadroları ve Yönetim Kademelerinde Değişim	3
Umman, Kuveyt ve Bahreyn’de Yeni Dönem.....	4
Yeni Dönem Siyasal Gidişat	8

Giriş

Körfez bölgesinde etkisi düşük yoğunlukta dış politika izleyen ve bölgesel gelişmelerde genel eğilim olarak bölgedeki ya da bölge dışındaki güçleri “dengeleme” (balancing) ya da bölgedeki güçlerin “peşine takılma” (bandwagoning) gibi küçük devletlerin geleneksel stratejilerini takip eden Umman, Kuveyt ve Bahreyn’de liderlik kadrolarında 2020 yılında yaşanan değişiklikler Körfez’de yeni bir dönemin başlangıç noktası olarak görülebilir. 2020 yılında her üç ülke de gerek kendi iç sistemlerinde yaşanan değişiklikleri yönetmeye yönelik politikalar üretirken, bölgesel ve uluslararası anlamda yaşanan önemli gelişmelerden çeşitli oranlarda etkilenmişlerdir.

2020 yılı Körfez ülkeleri açısından yönetim kademelerinde ve liderlik kadrolarında önemli değişikliklerin görüldüğü bir yıl olmuştur. 49 yıl Umman Sultanı olarak görev yapmış ve modern Umman’ı meydana getiren büyük atılımların lideri Kabus bin Said, ocak ayında vefat etmiş ve yerine Heysem bin Tarık bin Teymur el Said gelmiştir. Körfez’in bir diğer düşük profilli dış politika izleyen ülkesi olan Kuveyt’te de benzer bir gelişme yaşanmış, uzun dönem dışişleri bakanlığı görevinin ardından 2006 yılından bu yana ülkeyi yöneten Emir Şeyh Sabah el-Ahmed el-Cabir es-Sabah hayatını kaybetmiştir. Modern Kuveyt’in dış politikasının mimarı olarak anılan, insani yardım konusunda öncü bir isim olan Şeyh es-Sabah’ın yerine Kuveyt Emiri olarak Şeyh Nevvaf el-Ahmed el-Cabir es-Sabah gelmiştir. Umman ve Kuveyt’teki liderlik değişimlerini 11 Kasım’da Bahreyn Başbakanı Şeyh Halife bin Selman el Halife’nin vefatı takip etmiştir. Bahreyn’de neredeyse 50 yıldır başbakanlık görevini ifa eden Halife bin Selman’ın vefatı ile birlikte veliaht prens olarak görev yapan Selman bin Hamed bin İsa el Halife yeni başbakan olarak atanmıştır. Dolayısıyla Körfez’de Umman, Kuveyt

ve Bahreyn ölçeğinde uzun dönem yöneticilik yapan isimler vefat etmiştir. Vefat eden isimler yerine gelenlerin nasıl siyaset izleyecekleri, yerel ölçekte Körfez’deki güç dengelerinin nasıl şekilleneceği, bölgesel ölçekte başta Yemen, Suriye ve Libya gibi ülkelerdeki çatışmalara yönetim değişikliklerinin nasıl yansıtacağı, Amerika Birleşik Devletleri-Rusya-Çin ve Avrupa Birliği gibi küresel aktörlerle ilişkilerin ne yönde evrileceği tartışma konusu hâline gelmiştir. Bu çalışmada Umman, Kuveyt ve Bahreyn’in liderlik kadrolarındaki ve yönetim kademelerindeki değişimlerin güç dengelerine ve bölge siyasetine nasıl yansıtacağı incelenmektedir.

Aşiret toplulukları, ulus-altı aidiyetler ve geleneksel toplum yapılarının devlet-toplum ilişkilerini belirlediği Körfez bölgesinin üç ülkesi Umman, Kuveyt ve Bahreyn’de 2020 yılında yaşanan gelişmeler bu ülkelerde kadrolarda tasfiyeleri ve revizyonları beraberinde getirecek; uzun dönemli değişimlere ve dış politika manevralarına zemin hazırlayacaktır.

Liderlik Kadroları ve Yönetim Kademelerinde Değişim

Aşiret toplulukları, ulus-altı aidiyetler ve geleneksel toplum yapılarının devlet-toplum ilişkilerini belirlediği Körfez bölgesinin üç ülkesi Umman, Kuveyt ve Bahreyn’de 2020 yılında yaşanan gelişmeler bu ülkelerde kadrolarda tasfiyeleri ve revizyonları beraberinde

getirecek; uzun dönemli değişikliklere ve dış politika manevralarına zemin hazırlayacaktır.

Umman ve Kuveyt’te yaşanan liderlik değişiklikleri, yönetim kademelerinde ve liderlerin yakın çevrelerindeki görev değişimlerini beraberinde getirmiştir. Körfez bölgesinin Ortadoğu ve komşu coğrafyaların ilgisini çezebedecek şekilde enerji güvenliğinin merkezi hâline gelmiş olması, bölge ülkelerindeki ani siyasi değişimlerin uluslararası anlamda önem kazanmasını sağlamıştır. Enerji güvenliği yanında finansal ticaret merkezlerini de barındıran Körfez bölgesindeki değişimler, bölgesel anlamda etki doğurmaya başlamıştır. Umman’da göreve başlayan Heysem bin Tarık bin Teymur el Said’in, Sultan Kabus’un dış politika çizgisini takip edeceği tahmin edilse de uzun yıllar Sultan Kabus liderliği altında görev yapmış olan belirli isimler kabine revizyonu altında yeni isimler ile değiştirilmiştir. Dışışleri Bakanı Yusuf bin Alevi’nin, Bedr bin Hamed bin Hammud el-Busaidi yerine göreve getirilmesi ve Sultanlık Divanı Bakanlığı ile Sultanlık Ofisi Bakanlığının el değiştirmesi de yeni liderin yönetim kademelerinde yaptığı kritik değişimler arasında yer almıştır. Ardından, Umman Sultanı Heysem bin Tarık yönetim çevresini oluşturarak birtakım reformların hayata geçirilmesini sağlamıştır. Umman’da beklenenin aksine istikrarsızlık ve liderlik krizi görülmemiştir.

Kuveyt’te Şeyh Sabah’ın vefatı ile birlikte göreve gelen Şeyh Nevaf’ın yönetim kademelerinde yaptığı değişiklikler, komşu ülkeler tarafından dikkatle takip edildi. Kuveyt’te veliaht prens ataması ve parlamentodan onay alınması sürecinde öne çıkan adayların farklı dış politika stratejileri benimseyebileceği düşüncesi, Körfez ülkelerinden Suudi Arabistan, BAE ve Katar arasında da siyasi bir çekişmeye sahne olmuşsa da Şeyh Nevaf spekülasyonla-

ra son vererek kardeşi Meşal el-Ahmed el-Ca-bir es-Sabah’ı veliaht prens olarak atamıştır.

Bahreyn’de ise Kral Hamed bin Isa el Halife’nin amcası olan Başbakan Selman bin Halife’nin vefatı ülkede bir devrin bitişini simgelemektedir. 1971 yılından bu yana görev yapan Selman bin Halife, “dünyanın en uzun süre görev yapan başbakanı” unvanını elinde tutmaktaydı. Ardından, Selman bin Hamed’in liderlik boşluğuna mahal vermeyecek şekilde başbakanlık görevine getirilmesi yeni bir dönemin başlangıcı olarak görülmelidir. Umman, Kuveyt ve Bahreyn’de görev değişimlerinin ortak özelliklerinden biri, siyasi boşluğa yer vermemek adına istikrarın ivedi atamalar ve değişimler ile teminidir.

Umman, Kuveyt ve Bahreyn’de yaşanan siyasi değişimleri, gerek Körfez-merkezli gelişmeler gerekse Körfez’i etkileyen siyasi gelişmeler ile beraber yorumlamak gerekir. Üç ülkenin de nevi şahsına münhasır siyasi örgütlenme biçimi ve toplumsal yapısı, liderlik kadrolarında yaşanan değişimlerin toplumsal, siyasi ve ekonomik sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir.

Umman, Kuveyt ve Bahreyn’de Yeni Dönem

Umman, Kuveyt ve Bahreyn’de yaşanan siyasi değişimleri, gerek Körfez-merkezli gelişmeler gerekse Körfez’i etkileyen siyasi gelişmeler ile beraber yorumlamak gerekir. Üç ülkenin de nevi şahsına münhasır siyasi örgütlenme biçimi ve toplumsal yapısı, liderlik kadrolarında yaşanan değişimlerin toplum-

sal, siyasi ve ekonomik sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Aşiret yapılarının ve aile geleneklerinin toplumsal doku ve siyasi örgütlenmenin omurgasını oluşturduğu üç Körfez ülkesi 200 yılı aşındır el-Said (Umman), es-Sabah (Kuveyt) ve el Halife (Bahreyn) aileleri tarafından yönetilmektedir. Yönetim kademelerinde aile üyelerinin, akrabaların ve aşiret üyelerinin çoğunlukla yer aldığı bu ülkelerde yaşanan siyasi değişimler gerek aileler içerisindeki bölünmeler ve gerekse siyasi örgütlenme içerisindeki hizipler üzerinden yeniden şekillenebilmektedir. Değişimlerin ivedi şekilde yapılması istikrarın korunmasının gerekliliğine işaret ederken değişimlerin doğası gereği farklı politikaların izlenebileceği ihtimalini de doğurduğu söylenebilir.

Suudi Arabistan ve İran rekabetine sahne olmamak için bölgesel gelişmeler konusunda tarafsız kalmaya çalışan Umman, Heysem bin Tarık’ın göreve gelmesi ile bu dış politika

stratejisini büyük ölçüde korumuştur. Fakat Umman’ın içerisinde bulunduğu mali istikrarsızlık ve bütçe sorunları, ilk önce BAE bankaları ile anlaşmalar imzalanmasına ardından Katar’dan 1 milyar dolar tutarında yardım alınmasına sebebiyet vermiştir. Ekonomik koşulların dış politikada manevra alanını daraltabileceği fikrinden hareketle önümüzdeki dönemlerde Umman’ın bölgesel meselelerde taraf olma politikasını değerlendirebileceği söylenebilir. Nitekim, İsrail ve BAE’nin ilişkilerini normalleştirme sonrasında Umman, iki ülkeyi ve normalleşme hamlesini tebrik eden ülkelere olmuştur. Bunun yanında Umman’ın da İsrail ile ilişkilerini normalleştirme beklenen Arap ülkelerinden biri olabileceği her geçen gün gündemde tutulmaktadır. Bu anlamda Umman’da Sultan Kabus’un izlediği ara buluculuk ve tarafsızlık üzerine kurulu geleneksel dış politika, yönetim kadrolarındaki değişiklik aracılığıyla yeniden formüle edil-

mektedir. Yeniden formüle edilen Umman dış politikasında dış politikada istikrarın korunması mali sebeplerden ötürü pragmatik temayüller ile iç içe geçebilecektir.

Kuveyt’te ise liderlik değişimi sonrası siyasi istikrarın tesis edilmesi temel hedef olarak değerlendirilebilir. Nitekim uzun yıllardır devam eden bir devlet tecrübesi bulunan Şeyh Nevaf’ın önündeki sorunlar arasında Kuveyt ekonomisinin durumu, ülkedeki bidunlar (vatsansız kimseler), istihdamın millileştirilmesi konuları iç politika gündemini oluşturmaktadır. Öte yandan iç siyasetin gündeminde yer alan bir diğer konu 5 Aralık’ta yapılması planlanan seçimlerdir. Bu anlamda Emir Nevaf, parlamento seçimlerinin sorunsuz şekilde yapılmasını istemekte, iç istikrarın sağlanmasını elzem görmektedir. Söz konusu durum ve diğer problemler Emir Nevaf döneminde iç siyasetin dış politika gündeminden daha yoğun olacağına dair yorumları güçlendirmektedir. Dış politikada ise Kuveyt-İrak ilişkileri, Suudi

Arabistan-İran ilişkilerinde Kuveyt’in konumu, Körfez ülkeleri arasındaki dengenin sağlanması ve Körfez-İsrail normalleşmesi Şeyh Nevaf’ı bekleyen meseleler olarak görülebilir. Emir Nevaf döneminde Kuveyt dış politikasının Şeyh es-Sabah döneminin bir devamı olacağı tahmini yapılabilir. Nitekim Emir Nevaf, Şeyh es-Sabah’ın çizdiği dış politika çizgisini devam ettireceğine dair açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca Kuveyt dış politikasındaki özgünlük ve çoğulculuk büyük oranda Kuveyt iç siyasetindeki kurumsal vizyon ve yapıyla alakalıdır. Dolayısıyla lider değişimi ile Kuveyt’in dış politikada radikal bir değişime şahitlik etmesi düşük bir olasılık olarak değerlendirilmektedir.

Suudi Arabistan ve BAE’nin aksine Kuveyt, Müslüman Kardeşler’i terörist örgüt olarak değerlendirmemektedir. Aksine Müslüman Kardeşler Kuveyt’te uzun yıllardır faaliyetler sürdürmektedir. Dolayısıyla Kuveyt toplumunun ve dış siyaseti önemli ölçüde etkileyen Ümmet Meclisinin bir parçası olan Müslüman Kardeşler 1950’li yıllardan beri ülkede aktiftir. Benzer şekilde Kuveyt, Suudi Arabistan’ın aksine Şii toplulukları da güvenlikleştirmemiştir. Aksine Kuveyt’te Şiiler mecliste siyasi temsil hakkına sahiptir. Kuveyt, 2012-2016 yıllarında seçimleri boykot etmelerine rağmen siyasi statükodan yana duran Şiilere baskı ve ayrımcılık uygulamamaktadır. Bu anlamda gerek Müslüman Kardeşler’e gerekse Şiilere yönelik siyaset bağlamında Kuveyt’in Suudi Arabistan ve BAE’den ayrıştığı söylenebilir. Söz konusu siyasi farklılık Şeyh es-Sabah’a bağlı değildir. Aksine bu siyasi farklılık, Kuveyt iç siyasi yapısı ve halk tarafından benimsenmiş ve kurumsallaşmıştır. Dolayısıyla emir değişikliği ile Kuveyt’in Müslüman Kardeşler’e ve Şiilere yönelik siyasetinde radikal ve ivedi bir değişiklik gerçekleşmesi zor gözükmektedir. Benzer bir şekilde Kuveyt’in İsrail karşıtı ve Filistin yanlısı siyasi duruşunun da kısa vadede

değişmesi zor gözükmetedir. 50 sandalyeli Ümmet Meclisindeki milletvekillerinin 37’sinin normalleşme karşıtı duruşları ve Emir Nevaf’ın bu yöndeki açıklamaları bu iddiayı güçlendirmektedir. Bu anlamda Kuveyt, İsrail ile normalleşecek en son ülke olduğunu açıklamıştır. Kuveyt iç siyasetindeki çoğulcu anlayış dış politikada bağımsız ve çok taraflı olmanın önünü açmıştır. Bununla birlikte Kuveyt’in bu siyaseti Biden dönemi ABD-Kuveyt ilişkilerinin gelişmesine neden olabilir. Bu anlamda Suudi-BAE eksenini ile problemler yaşamaması muhtemel olan Biden, Körfez’in en demokratik ülkesi olan Kuveyt ile ve Şura Meclisi üyelerinin 2021’de seçilmesini sağlayarak demokratikleşme yolunda önemli adımlar atan, Batı ile

ilişkilerini geliştirerek sürdüren Katar ile daha fazla yakınlaşabilir.

Bahreyn’de ise neredeyse 50 yıl süren başbakanlık görevi sonrası vefat eden Halife bin Selman’ın bıraktığı siyasi çerçevenin, Bahreyn yönetim çevreleri açısından takip edilmesi kuvvetle muhtemeldir. İsrail ile ilişkilerin normalleşmesi sonucu halkın normalleşmeye karşı pozisyonu, ülkenin çoğunluğunu oluşturan Şii kesimlerin rahatsızlıkları ve mali istikrarın sağlanması çabaları, Bahreyn iç politikasında temel meseleleri oluşturacaktır. Dış politikada ise Bahreyn’in normalleşmeyi nasıl devam ettireceği yanında İran ile güvenlik tehdidi ekseninde inşa edilmiş ilişkilerini nasıl devam ettireceği önemli konu olarak öne

çıkılmaktadır. ABD’nin Eski Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton, Başkan Yardımcısı Mike Pence ve Dışişleri Bakanı Mike Pompeo nezdinde özdeşleşen, İran’a yönelik “azami baskı” politikasında önemli bir rol oynayan Bahreyn’in, İran karşısında ulusal kapasitesi en zayıf Körfez ülkesi olması ülkenin dış politikasında manevra alanlarını kısıtlamaktadır. Yeni Başbakan ve Veliaht Prens döneminde Bahreyn, özellikle ABD’de Biden yönetiminin İran’a karşı daha yapıcı bir strateji belirlemesi ihtimali ile birlikte BAE’nin dış politikası ile hizalanma (alignment) yolunu tercih edebilir. Fakat özellikle 2019 yılı Eylül ayında Suudi Arabistan’ın Bıkayk ve Hırayıs beldelerinde meydana gelen saldırılardan itibaren bölgede İran’ı direkt suçlayıcı bir retorikten uzak duran BAE’nin dış politikasına Bahreyn’in nasıl hizalanacağı konusu yeni dönemde Bahreyn’in temel sorunu olabilir. BAE’nin önceliklerini takip etme, Bahreyn’in Körfez krizi konusunda da sert bir tutum takınmasına ve 2017’den itibaren Katar’a yönelik politikalarını değiştirmemesine neden olabilir.

Kuveyt, Bahreyn ve Umman’daki önemli siyasi figürlerin vefat etmesi yerel ölçekte güç dengelerini değiştirecek potansiyele sahip olmasa da Körfez siyasetinin yeni bir döneme girdiğini göstermektedir. Liderlerin birer dış politika geleneği ve otorite oluşturduğu Umman ve Kuveyt’te halk ve toplum arasında yeni lider nezdinde bir konsensüs sağlanması yeni liderlerin ilk hedeflerinin en önemlilerinden birisini oluşturacaktır.

Yeni Dönem Siyasal Gidişat

Kuveyt, Bahreyn ve Umman’daki önemli siyasi figürlerin vefat etmesi yerel ölçekte güç dengelerini değiştirecek potansiyele sahip olmasa da Körfez siyasetinin yeni bir döneme girdiğini göstermektedir. Liderlerin birer dış politika geleneği ve otorite oluşturduğu Umman ve Kuveyt’te halk ve toplum arasında yeni lider nezdinde bir konsensüs sağlanması yeni liderlerin ilk hedeflerinin en önemlilerinden birisini oluşturacaktır. Fakat yeni liderlerin yeni bir iç ve dış politika vizyonu getirip getirmeyeceği ve bunun yanında bu ülkelerin geleneksel politikalarının devam edip etmeyeceği tartışılmaya başlanmıştır. Kuveyt’in arabuluculuk rolü, Umman’ın tarafsız siyaseti ve Bahreyn’in Suudi Arabistan-BAE eksenindeki siyasetlerinin büyük oranda liderler tarafından şekillendirilmesi söz konusu tartışmaların başlamasına neden olmuştur. Fakat üç ülkenin de radikal bir siyasal dönüşüm yaşaması düşük bir ihtimal olarak değerlendirilebilir. Nitekim Kuveyt’te göreve gelen yeni Emir Nevaf’ın, Umman Sultanı Heysem’in ve Bahreyn Başbakanı Selman’ın geleneksel politikaları takip edeceğine dair yaptıkları açıklamalar bu iddiayı güçlendirmektedir. Bununla birlikte mezkûr ülkelerin küresel, bölgesel ve yerel dinamiklerle bağlantılı olarak bir takım yeni eğilimler benimsemeleri beklenebilir. Bu anlamda küresel ölçekte ABD’deki başkanlık seçimleri sonuçlarının önümüzdeki dönemde mezkûr ülkelerin siyasal projeksiyonlarını doğrudan etkileyeceği söylenebilir. ABD’nin 45. Başkanı Donald Trump döneminde Suudi Arabistan-BAE ekseninin ve dolayısıyla Bahreyn’in rahat bir dönem geçirdiği, mezkûr ülkelerdeki rejimlerin dış politikada agresif davranışlar sergiledikleri gözlemlenmiştir. İran ile mücadele bağlamında 44. Başkan Barack Obama döneminde tedirgin bir süreç tecrübe eden bu ülkelerden Bahreyn ve BAE,

Trump döneminde müdahaleci bir siyaset tarzı benimsemiş ve İsrail ile örtülü iş birliğini alenileştirmiştir. Dolayısıyla ABD başkanının siyaseti Bahreyn’deki lider değişimi sonrası siyaseti doğrudan etkileyecektir. Bu anlamda ABD’de başkanlığın insan hakları ve demokrasi gibi kavramları daha fazla öne çıkaran ve Körfez’deki agresif siyaset izleyen aktörlerin insan hakları ihlallerini, anti-demokratik faaliyetlerini eleştiren demokrat Biden’a geçmesi Bahreyn’in dış siyasetteki radikal çizgisinin yumuşamasına sebep olabilir.

Nitekim Biden yaptığı açıklamalarda, Suudi-BAE çizgisinin agresif dış politika hamlelerini azaltacağına dair sinyaller vermiştir. Bu anlamda Suudi Arabistan ve BAE gibi aktörlerin Körfez ile daha fazla meşgul olması gerekebileceğinden, Türkiye karşıtı siyasetlerinin yumuşayacağına dair birtakım işaretler görülmektedir. Bunlardan ilki, Suudi Arabistan Kralı Selman bin Abdülaziz’in İzmir’de yaşanan depremin yaralarının sarılması için insani yardım gönderilmesine yönelik talimat vermesidir. Kral Selman İzmir’deki deprem dolayısıyla Türkiye’deki depremzedeleri uzun süredir kullanılmayan şekilde “kardeşlerimiz” olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde Suudi Arabistan rejiminin kontrolünde olan ve uzun süredir Türkiye ve Erdoğan karşıtı çarpıtma haberler ve yayınlar yapan er-Riyad, Okaz, Arab News, eş-Şarku’l-Avsat gibi medya organları Türkiye karşıtı yayın politikalarına ara vermiştir. Dahası eş-Şarku’l-Avsat Türkiye’nin Libya’daki varlığının ülkenin istikrarına ve krizin çözümüne katkı sağladığına dair haberler yapmıştır. Suudi Arabistan’ın Türkiye karşıtı siyasetindeki yumuşama işaretlerinin benzerini BAE’de de görmek mümkündür. Bu anlamda Türkiye düşmanlığının adeta sözcüsü hâline gelen BAE Dışişlerinden Sorumlu Devlet Bakanı Enver Gargaş Türkiye ile çatışmak istemediklerini belirtmiştir. Öte yandan Gargaş,

koronavirüs (Covid-19) aşısı geliştiren Türk kökenli araştırmacı Uğur Şahin ve Özlem Türeci ile ilgili bilgileri sosyal medya hesabından paylaşmıştır. Dolayısıyla ABD’de başkanlığın demokrat bir adaya geçmesiyle birlikte Suudi-BAE eksenine Türkiye, İran ve Katar karşıtı siyaseti bir arada yürütme siyasetini terk edebilir. Mezkûr eksenin bir parçası olan Bahreyn de bu yeni siyaseti takip edebilir. Bu anlamda 11 Kasım’da Bahreyn Başbakanı Şeyh Halife bin Selman el Halife’nin vefat etmesi sonrasında Cumhurbaşkanı Erdoğan Bahreyn Kralı Hamad bin İsa el-Halife ile telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. Görüşmede, ikili ilişkilerin ivme kazandırılmasını sağlayacak konuların ele alındığı bildirilmiştir. Dolayısıyla Bahreyn, Suudi-BAE ekseninde siyaset izlemeye devam ederek Türkiye ile ilişkilerinde yumuşamaya gidebilir. Fakat söz konusu yumuşamanın tedricî şekilde ve orta-uzun vadede Biden’ın bölge siyasetine paralel olarak uygulanacağı beklenebilir.

Benzer şekilde Kuveyt ve Umman siyasetlerinin de ABD başkanlık seçimlerinden doğrudan etkileneneği iddia edilebilir. İki ülkenin de Trump’ın İran’a karşı uyguladığı politikanın sertliğinden rahatsız olduğu bilinmektedir. Umman’ın Körfez bölgesinde İran ile en iyi ilişkilere sahip ülkelerden birisi olması, Kuveyt’in ise nüfusunun yaklaşık %30’unun Şii olması ve Ümmet Meclisinde Şii milletvekillerinin yer alması bu iki ülkenin ABD’nin Trump dönemindeki İran siyasetinden rahatsız olmalarına neden olmuştur. Joe Biden’ın başkanlığında ABD’nin İran siyasetinin Trump dönemindeki kadar sert olmayacağı hesaba katılırsa Umman ve Kuveyt’teki yeni liderlik kadrosunun İran ile daha yakın ilişkiler geliştirip Suudi-BAE eksenini dengelemesi beklenebilir. Bu durum Körfez’deki güç dengelerinin değişmesine sebep olabilecekken bölgedeki kutuplaşmanın daha da sertleşmesine ve radi-

kal siyaset izleyen aktörlerin güç kazanmasına yol açabilir. Dolayısıyla ABD başkanının İran siyaseti Körfez’deki yerel dengeleri doğrudan etkilemektedir.

Benzer şekilde bölgesel ölçekteki gelişmelerin de Kuveyt, Umman ve Bahreyn’deki yönetici elitin siyasal seçimlerini ve angajmanlarını etkileyeceği iddia edilebilir. Kuveyt ve Umman yönetimleri Yemen, Libya ve Suriye gibi sıcak çatışma alanlarına doğrudan müdahil olmamayı tercih etmiştir. Bahreyn ise mezkûr çatışma bölgelerinde kapasitesi sınırlı olmakla beraber Suudi-BAE eksenine sembolik destek sağlamıştır. Bu anlamda Kuveyt ve Umman’ın çatışmalarda taraf olmama siyaseti ve Bahreyn’in Suudi-BAE ekseninin peşine takılma siyaseti büyük oranda bölgesel güç dengelerindeki değişim ve ekonomik koşullara bağlıdır. Bu anlamda Suriye ve Libya özelinde Türkiye ile güç mücadelesinde olan Suudi-BAE ekseninin başarı elde edememiş olması, Kuveyt ve Umman’ın tarafsızlık politikasını sürdürmelerini sağlayabilir. Benzer şekilde Suudi Arabistan’ın Yemen’deki başarısızlığı da Kuveyt ve Umman’ın elini rahatlatan

bir durum olarak görülebilir. Bununla birlikte koronavirüs (Covid-19) salgını ve petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle bölgenin ve küresel ekonominin bir kriz döneminden geçtiği söylenebilir. Bu ortamda, petrole dayalı ekonomik sistemin dönüştürülmesini amaçlayan Körfez ülkelerinden Kuveyt yabancı işçiler bağlamında ciddi bir kriz yaşamaktadır ve benzer bir krizin Umman’da yaşanması ihtimali söz konusudur. Bu durum petro-dolar birikimi güçlü olan Suudi-BAE ekseninin Kuveyt ve Umman üzerinde baskı kurmasına neden olabilir. Diğer bir deyişle Suudi-BAE eksenini Ortadoğu’nun farklı noktalarında yaptığı gibi diğer Körfez ülkelerine karşı da ekonomiyi bir araç olarak kullanıp onların siyasetlerini yönlendirmeye çalışmaktadır. Bu anlamda Kuveyt’in İsrail karşıtı duruşu her ne kadar halk ve devlet anlamında benimsenmiş olsa da ekonomik anlamda Suudi-BAE eksenine bağımlılığın artmasıyla bu siyasetin uzun vadede değişebileceği iddia edilebilir. Benzer şekilde Kuveyt ve Umman’ın tarafsız ara bulucu rollerinin de ekonomik krizin gidişatına bağlı olarak değişebileceği söylenebilir.

Notlar

[illegible]

Notlar

[illegible]

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Hakemli Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

+90 (850) 888 15 20
+90 (312) 430 39 48

info@orsam.org.tr
www.orsam.org.tr

orsamorgtr